

Anmälan mot Kriminalvården, häktet Göteborg, om förhållandena för och behandlingen av kvinnliga intagna

Anmälan

AA har i en anmälan, som kom in till JO den 23 januari 2007, klagat på förhållandena för de kvinnliga intagna i häktet Göteborg. AA har anfört bl.a. följande. Hon har varit placerad på den kvinnliga gemensamhetsavdelningen "tjej-gemet". Under två perioder har hon förflyttats till en manlig avdelning och fått dela bostadsrum med en annan kvinnlig intagen. Personalen lovade att förflyttningen var tillfällig, men dagarna blev snabbt till veckor. Ständiga förflyttningar medför att den trygghet kvinnliga intagna känner i "tjej-gemet" försvinner. "Tjej-gemet" är det enda stället hon och andra kvinnliga intagna kan känna sig som kvinnor, eftersom häktet i övrigt enbart är anpassat för manliga intagna. De få kvinnliga intagna får ofta stå åt sidan för männen. Exempelvis finns det inte kläder som passar kvinnorna. De kvinnliga intagna kan inte heller sköta sin hygien, eftersom de får duscha bara varannan dag.

Utredning

Anmälan remitterades till Kriminalvården för yttrande. I sitt remissvar anförde myndigheten (huvudkontoret), genom enhetschefen BB, bl.a. följande.

Sakförhållanden m.m.

Häktet Göteborg har uppgett följande.

Kvinnor som är häktade och som inte har restriktioner placeras i möjligaste mån i anslutning till de lokaler som ligger längst in på häktets plan 7 – det s.k. tjejgemet (gem = utrymme för gemensamhet). Skälet härtill är att häktet där har två mindre lokaler i vilka det finns kök och utrymme för viss besöks- och programverksamhet. Kvinnorna är placerade i enkelrum. Då stort behov av enkelplatser för män med restriktioner har uppstått har kvinnorna fått flytta till dubbelcell i andra ändan av avdelningen. De har ändå haft tillgång till den schemalagda programverksamhet som bedrivs i programlokalerna. Oavsett var kvinnorna är placerade finns daglig tillgång till dusch. Underkläder för kvinnor finns att tillgå.

Författningsbestämmelser m.m.

Enligt 3 § lagen (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl. får mer än en häktad förvaras i samma rum om det är synnerligen påkallat av utrymmesskäl eller annan särskild anledning.

Enligt 6 § Kriminalvårdens häktesföreskrifter (KVFS 2006:3; nedan benämnda de gamla föreskrifterna), som gäller till och med den 31 mars 2007, skall den som är nyintagen snarast efter ankomsten till häktet få duscha och vid behov förses med häkteskläder. Enligt 25 § skall sänglinne, tilldelade handdukar och underkläder bytas regelbundet. Enligt 26 § skall den intagne ha möjlighet att duscha minst tre gånger per vecka. Enligt 27 § skall nödvändig utrustning för den intagnes personliga hygien tillhandahållas av häktet samt kunna kompletteras på den intagnes egen bekostnad.

Den 1 april 2007 träder Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för behandling i häkte (KVFS 2007:1; nedan benämnda de nya föreskrifterna) i kraft. Enligt 2 kap. 4 § skall den som tas in i häkte vid intagningen erhålla sängkläder, handdukar, nödvändiga basartiklar för den häktades personliga hygien samt vid behov häkteskläder. Kvinnor skall tillhandahållas kläder som är anpassade efter kvinnor. Sängkläder, handdukar och eventuella häkteskläder skall därefter bytas regelbundet utifrån allmänna hygieniska krav. Enligt 2 kap. 6 § skall den häktade ha möjlighet att dagligen sköta sin personliga hygien.

JO fann i beslut den 19 februari 2007 (dnr 3180-2006), mot bakgrund av bl.a. de europeiska fängelsereglerna, att som huvudregel måste gälla att den som är häktad har rätt att bära egna kläder.

Kriminalvårdens bedömning**Förflyttning inom häkte och dubbelbelägning**

Platsbristen inom Kriminalvården är välkänd och har flera gånger tidigare varit föremål för JO:s granskning (se t.ex. JO 2004/05 sid. 134). Kriminalvården kan här endast konstatera att det för närvarande pågår projektering och nybyggnad av flera kriminalvårdsanläggningar och att målsättningen härmed är att platsbristen – och därmed behovet av omplaceringar och dubbelbeläggningar – skall försvinna.

Personlig hygien

Till en början kan konstateras att de gamla föreskrifterna endast reglerar det längsta intervall med vilka de intagna skall ha möjlighet att duscha och att häktet Göteborg även med ledning av de uppgifter AA lämnat uppfyllt de föreskrifternas krav. Av utredningen framgår emellertid att kvinnor som är intagna på häktet Göteborg erbjuds att duscha varje dag oavsett var på häktet de är placerade. Även kraven i de nya föreskrifterna var således redan vid tidpunkten för det inträffade uppfyllda.

Kläder

Vad gäller kläder anpassade för kvinnor kan Kriminalvården konstatera att häktet Göteborg uppger att det finns sådana underkläder. JO har tidigare redovisat sin uppfattning att det är oacceptabelt att det inte finns kläder som är anpassade för kvinnliga intagna (protokoll fört vid inspektion av anstalten Sagsjön den 12 oktober 2006, JO:s dnr 4786-2006). Det kan här endast konstateras att någon bestämmelse om kvinnokläder inte finns i de gamla föreskrifterna. Enligt de nya föreskrifterna skall emellertid Kriminalvården vid behov tillhandahålla kläder anpassade för kvinnor. I Kriminalvårdens klädskollektion för intagna ingår bland annat kjol samt kortärmad skjorta, chinos och shorts i dammodell. Efter önskemål från kvinnliga intagna kommer ytterligare anpassning att ske.

AA har yttrat sig över remissvaret. Hon har vidhållit att intagna som inte sitter på en gemensamhetsavdelning endast får duscha varannan dag. Beträffande privata kläder så har hon hävdat att en intagen enbart får bära privata kläder om någon utomstående tvättar dem. Man får inte heller bära privata kläder i kombination med

häktets kläder. De kläder som häktet tillhandahåller är inte heller anpassade för stor- och småvuxna kvinnor.

Bedömning

Platsbristen inom Kriminalvården och problemet med överbeläggningar och dubbelbeläggning av bostadsrum har vid flera tillfällen behandlats av JO. Dåvarande JO Anna-Karin Lundin uttalade beträffande dubbelbeläggning att en rutinmässig sådan inte kan accepteras (se JO 2004/05 s.134). Även jag har kritiserat förhållandena inom kriminalvården som bl.a. framtvingat en periodvis mer eller mindre kontinuerlig dubbelbeläggning av rum som är avsedda för endast en intagen. Detta har det dock, som framgår av Kriminalvårdens remissvar, inte varit fråga om i det här aktuella ärendet. Det finns inte heller något förbud mot att förvara mer än en intagen i ett bostadsrum. Jag finner därför inte anledning att närmare kommentera AA:s klagomål om dubbelbeläggning av bostadsrum.

År 2006 var andelen kvinnliga intagna i häkte ca sex procent och andelen kvinnor av de nyintagna i anstalt nästan sju procent (Kriminalvård och statistik 2006). Mot den bakgrunden har jag viss förståelse att kriminalvården i stora delar anpassats efter manliga intagna. Genomgående för all kriminalvård är dock att de intagna skall behandlas med aktning för sitt människovärde (se 9 § lagen [1974:203] om kriminalvård i anstalt, kriminalvårdslagen). I det ligger att kvinnor ska behandlas som kvinnor och inte som män. I den delen kriminalvården riktas mot kvinnliga intagna måste den anpassas efter de särskilda behov kvinnor kan ha. En sådan åtgärd kan exempelvis vara att i häkten upprätthålla en gemensamhetsavdelning för kvinnor.

Jag noterade vid en inspektion av anstalten Sagsjön den 12 oktober 2006 att det förelåg vissa problem med kläder till de kvinnliga intagna och uttalade i inspektionsprotokollet att det inte är acceptabelt att kvinnor måste bära kläder som är utformade för män (dnr 4786-2006).

Kriminalvården anför i detta ärende att det fanns underkläder för kvinnor i häktet. Vidare understryker Kriminalvården att de vid den aktuella tidpunkten gällande häktesföreskrifterna (KVFS 2006:3) inte innehöll någon bestämmelse om kvinnokläder. Detta är i och för sig riktigt men saknar enligt min mening all betydelse. Föreskrifterna var bara en av många författningar där "han" användes för att beteckna båda könen. För övrigt kan det konstateras att den aktuella bestämmelsen, 6 §, som reglerade frågan var könsneutral. Enligt denna skulle nyintagna vid behov förses med häkteskläder. Jag anser inte att bestämmelsen kan tas till intäkt för att det skulle vara förenligt med den ovan nämnda principen att intagna inom kriminalvården ska behandlas med aktning för sitt människovärde, att det inte fanns häkteskläder (bortsett från underkläder) som var anpassade för kvinnliga intagna.

Häktesföreskrifterna har förtydligats i detta avseende, och där framgår numera direkt att det skall finnas häkteskläder som är anpassade för kvinnor (KVFS 2007:1, 2 kap 4 §). Jag utgår från att kvinnliga intagna numera erbjuds ändamålsenliga och passande kläder i olika storlekar.

Av artikel 97.1 i de europeiska fängelsereglerna framgår att häktade skall tillåtas att bära egna kläder om dessa är lämpliga att bära i ett häkte. Jag har tidigare i ett beslut uttalat att den som är häktad har rätt att bära egna kläder (dnr 3180-2006). Jag utgår från att dessa principer även tillämpas i häktet Göteborg.

Beträffande den omfattning som kvinnliga intagna ges tillfälle att duscha har AA och Kriminalvården olika uppfattning. Det är inte meningsfullt att utreda saken ytterligare. Jag vill understryka att enligt nu gällande föreskrifter skall en intagen i häkte – oavsett om det är en kvinna eller en man – ha möjlighet att dagligen sköta sin personliga hygien (2 kap. 6 § häktesföreskrifterna).

Min förhoppning är att Kriminalvården fortlöpande arbetar med att utforma kriminalvården så att den passar även för kvinnliga intagna. Med den kritik som ligger i det ovan anförda avslutas ärendet.